

Ilustracja 1. Warszawa, ul. Barcicka 7 — dom Heymanów [?]. Widok domu w trakcie budowy od strony ul. Barcickiej. Stan ok. 1937 roku. Proj. H. i S. Syrkusowie (1935). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.

Figure 1. Heyman House [?], No. 7 Barcicka St., Warsaw. View of the building during construction as seen from Barcicka St. State ca. 1937. Designed by H. and S. Syrkus (1935). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.

Otrzymano:
9 października 2023 r.
Zaakceptowano:
5 listopada 2023 r.

MAŁGORZATA ROZBICKA, prof. dr hab. inż. arch.
Wydział Architektury, Politechnika Warszawska
malgorzata.rozbicka@pw.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0003-1311-4835>
DOI: <https://doi.org/10.17388.WUT.2023.0008.ARCH>
Licencja/License CC BY-NC-ND 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

PRZYCZYNNKI DO HISTORII BUDOWY TRZECH WARSZAWSKICH REALIZACJI ARCHITEKTONICZNYCH HELENY I SZYMONA SYRKUSÓW Z LAT 1937–1939

WPROWADZENIE

Na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w 2022 roku zostało odnalezionych około osiemdziesięciu negatywów, w przeważającej większości zupełnie dotąd nieznanymi, fotografii z lat 1935–1939, których autorem jest najprawdopodobniej Szymon Syrkus (1893–1964). Jak udało się ustalić znaczna część zachowanych zdjęć dokumentuje miejsca oraz uczestników formalnych i kularowych spotkań delegatów Międzynarodowego Kongresu Architektury Współczesnej (CIAM), które w ramach obrad Międzynarodowego Komitetu Realizacji Problemów Architektury Współczesnej, czyli tzw. CIRPAC, odbyły się w 1935 roku w Amsterdamie i w 1936 roku w La Sarraz w Szwajcarii, a także w 1937 roku podczas V Kongresu CIAM w Paryżu. Poza nimi zbiór obejmuje też zdjęcia wykonane w latach 1937–1939 podczas oficjalnych wyjazdów zagranicznych Heleny i Szymona Syrkusów m.in. w 1937 roku na Węgry i do Czechosłowacji oraz Szymona Syrkusa w lecie 1939 roku do Szwecji i na Łotwę. Wśród odnalezionych negatywów są także fotografie wykonane w 1938 roku przy okazji prywatnych, krajoznawczych i wakacyjnych, wycieczek Syrkusów z rodziną i przyjaciółmi do Czerska i w okolice Kielc.

Jednakże dla badaczy polskiej międzywojennej architektury modernistycznej szczególnie ciekawe są, należące do odnalezionego zbioru, zdjęcia dokumentujące przebieg i efekty budowy trzech warszawskich budynków mieszkalnych, które w całości lub częściowo zostały zaprojektowane i zrealizowane w latach 1937–1939/1943 przez liderów polskiej awangardy architektonicznej Helenę i Szymona Syrkusów. Projektantów około dwudziestu, wzniesionych w stolicy w latach 30. XX wieku, różnego typu i skali, wielo- i jednorod-

dzinnych, tanich i luksusowych modernistycznych domów mieszkalnych¹, wśród nich między innymi kamienicy Zagajskich i Taumanów przy ulicy Złotej 71, domu Heymanów przy ulicy Barcickiej 7 [il. 1] i luksusowego budynku mieszkalnego Piotra Bergmana przy ulicy Belwederskiej 40/42, których zachowane na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej fotografie Szymona Syrkusa z lat 1937–1939 zostaną tu w znacznej części po raz pierwszy zaprezentowane.

KAMIENICA CZYNSZOWA ZAGAJSKICH I TAUMANÓW, ULICA ZŁOTA 71

Spośród zadokumentowanych obiektów do najwcześniej zrealizowanych, bo w latach 1937–1938, należy do dziś istniejąca kamienica czynszowa przy ulicy Złotej 71 w Warszawie. Obecnie szerzej znana jako kamienica Zagajskich, a faktycznie wzniesiona dla nich i rodziny Taumanów. Pierwotnie planowana jako trzy-², potem czteropiętrowa³, a ostatecznie zrealizowana jako budynek o handlowo-usługowym przyziemiu i pięciu piętrach mieszkalnych⁴. Modernistyczna, formalnie lapidarna fasada kamienicy została zakomponowana asymetrycznie. Tworzy ją bowiem, ulokowana na jej wschodnim skraju jednoosiowa część z bramą przejazdową i balkonami na piętrach oraz część z dziewięciosegmentowymi oknami wstęgowymi, które na każdym piętrze mieszkalnym są rozmieszczone symetrycznie po obu stronach, ulokowanego centralnie ponad głównym wejściem, pionu wąskich okien doświetlających klatkę schodową. Dodajmy, że architektura i schemat kompozycyjny fasady omawianego budynku wykazuje bardzo wiele podobieństw do zrealizowanej przez Helenę i Szymona Syrkusów w latach 1935–1936 kamienicy firmy J. Hurwicz przy ulicy Grzybowskiej 73⁵.

Zachowane na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej fotografie z 1938 roku nie dokumentują jednak zewnętrznej architektury omawianej kamienicy, a tylko wnę-

¹ H. i S. Syrkusowie w latach 30. XX wieku zrealizowali na terenie Warszawy w sumie około 18 budynków mieszkalnych, w tym m.in.: 4 bloki z tanimi mieszkaniami na Osiedlu WSM na Rakowcu (1930–1937), około 10 kamienic czynszowych: Warszawskiego Towarzystwa Przemysłu Tekturowego, ul. Jaworzyńska 9 i 11 (1936 i 1937); Lewińskiego, ul. Koźmińska 18 (1937); Stamińskiego, ul. Jaworzyńska 6 i 8 (1938); firmy J. Hurwicz, ul. Grzybowska 73 (1935–1936); Zagajskich i Taumanów, ul. Złota 71 (1937–1938); Schererów, ul. Jaworzyńska 13/15 (1937 ?) [nie istnieje]; Rulskiego, Al. Niepodległości 117 (1937–?) [nie istnieje]; firmy E. Sztykiel i E. Schweitzer, Al. Niepodległości 119 (1938–?) [nie istnieje]; 2 kilkurodzinne domy — Anieli Landau, ul. Estońska 8 (1938), Krzymuskich, ul. Walecznych 12 (1934–1937) oraz 2 domy jednorodzinne — Kiltynowicza, ul. Katowicka 26 (1936) i Heymanów, ul. Barcicka 7.

² Por. *Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 57, s. 6.

³ Por. *Kamienica ul. Złota 73/71. Stan 10 maja 1937*. APW, Referat Gabarytów, sygn. 6634.

⁴ Por. *Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 32, s. 7. Należy w tym miejscu nadmienić, że zdaniem J. Roguskiej dziełem H. i S. Syrkusów nie był całościowy projekt kamienicy przy ul. Złotej 71, a tylko jego nadbudowa i przebudowa w 1938 roku; Por. J. Roguska, *Helena i Szymon Syrkusowie. Koncepcje typizacji i uprzemysłowienia architektury mieszkaniowej*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki” 2000, z. 2, s. 113.

⁵ Por. A.J. Koseski, *Kamienica Firmy „J. Hurwicz” w Warszawie, ul. Grzybowska 73*, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa, 2005 (mps) w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

II. 2 Ilustracje 2, 3, 4, 5. Warszawa, ul. Złota 71 — kamienica czynszowa Zagajskich i Taumanów. Wnętrza jednego z jeszcze nie zasiedlonych mieszkań. Stan z 1938 roku. Proj. H. i S. Syrkusowie (1938). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.: 2 i 3 — widok na pokój z wyjściem na balkon; 4 — lekka ścianka działowa z drzwiami przesuwanymi, w głębi widoczne wyposażenie kuchni; 5 — widok na pokoje połączone rozsuwanymi i składanymi drzwiami, widoczny parkiet i ciemny lampas biegnący ponad listwami przypodłogowym

II. 3

Figures 2, 3, 4, 5. Zagajski and Tauman tenement house, No. 71 Złota St., Warsaw. View of the interior of an apartment prior to occupation. State in 1938. Designed by H. and S. Syrkus (1938). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.: 2, 3 — view of a room with balcony access; 4 — lightweight partition wall with sliding doors, kitchen visible in the background; 5 — view of interconnected rooms with sliding and folding doors, visible parquet and dark trim above the baseboard

II. 4

II. 5

Ilustracja 6. Warszawa, ul. Złota 71 — kamienica czynszowa Zagajskich i Taumanów. Wnętrze łazienki. Stan z 1938 roku. Proj. H. i S. Syrkusowie (1938). Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.

Figures 6. Zagajski and Tauman tenement house, No. 71 Złota St., Warsaw. Bathroom interior. State in 1938. Designed by H. and S. Syrkus (1938). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.

trza jednego z jeszcze nie zasiedlonych w niej mieszkań, które zapewne, podobnie jak i inne lokale, zostało przez Syrkusów zaprojektowane tak by poszczególne pokoje, dzięki zastosowaniu przesuwanych lub składanych drzwi, można było dowolnie dzielić lub łączyć [il. 2]. Z zachowanych negatywów możemy się również dowiedzieć jak w końcu lat 30. XX wieku w nowoczesnych warszawskich kamienicach o podwyższonym standardzie były wykańczane i wyposażane pokoje i łazienki. W pokojach, poza zastosowaniem lekkich ścianek działowych, grzejnikami CO oraz stolarką drzwiową i okienną [il. 3], zwraca uwagę, częściowo na jednym ze zdjęć widoczne, wyposażenie kuchni [il. 4], a także oryginalny sposób ułożenia drewnianych klepek podłogowych i wykończenia ich, kontrastującym z bielą ścian, ciemnym lampasem umieszczonym ponad listwami przypodłogowymi [il. 5]. Z kolei w łazience uderza jej kompletne wyposażenie oraz przemyślany sposób wykończenia ścian i podłóg różnego koloru i różnego typu płytkami ceramicznymi [il. 6].

II. 7

Ilustracje 7 i 8. Warszawa, ul. Barcicka 7 — dom Heymanów [?]. Stan około 1937 roku. Proj. H. i S. Syrkusowie (1935). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.: 7 — Widok na plac budowy w trakcie realizacji fundamentów i ścian piwnic; 8 — Widok budynku w trakcie budowy stropów nad piwnicami

II. 8

Figures 7 and 8. Heyman House [?], No. 7 Barcicka St., Warsaw. State ca. 1937. Designed by H. and S. Syrkus (1935). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.: 7 — View of the building construction site during work on the foundations and cellar walls; 8 — View of the building during construction of the floor over the cellars

DOM MARTY I STEFANA HEYMANÓW [?], ULICA BARCICKA 7

Kolejny dom mieszkalny, zadokumentowany zapewne w 1937 lub 1938 roku, to zrealizowany w obrębie Osiedla Budowlano-Mieszkaniowego „Związkowiec”, na zalesionej działce nr 135 przy ulicy Barcickiej 7 na warszawskich Bielanach, niewielki modernistyczny, piętrowy, podpiwniczony budynek, a *de facto* segment domu dwurodzinnego — tzw. bliźniaka (ul. Barcicka 7 i 9)⁶, który Syrkusowie w 1935 roku zaprojektowali najprawdopodobniej dla siostry Heleny, Marty Heymanowej i jej męża Stefana⁷. Budynek, ustawiony

⁶ Część północna bliźniaczego budynku (ul. Barcicka 9) najpewniej także została zrealizowana na bazie projektu wykonanego dla Heymanów przez H. i S. Syrkusów. Podczas realizacji wprowadzono doń jednak pewne korekty. Między innymi na elewacji północnej zrezygnowano z charakterystycznego horyzontalnego układu okien.

⁷ Por. przypis nr 27 [w:] J. Roguska, *Helena i Szymon Syrkusowie...*, op. cit., s. 112.

II. 9

Ilustracje 9 i 10. Warszawa, ul. Barcicka 7 — dom Heymanów [?]. Stan około 1937 roku. Proj. H. i S. Syrkusowie (1935). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.: 9 — Widok wnętrza w trakcie budowy; 10 — Widok od południa na budynek w tzw. otwartym stanie surowym

II. 10

Figures 9 and 10. Heyman House [?], No. 7 Barcicka St., Warsaw. View of the interior during construction. State ca. 1937. Designed by H. and S. Syrkus (1935). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.: 9 — view of the interior during construction; 10 — view of the building from the south, the open shell stage

szczytem do ulicy, otrzymał pudełkową, typową dla Syrkusów uskokową formę architektoniczną [il. 1]. Formę w znacznym stopniu odwołującą do rozwiązań zastosowanych przez nich m.in. w 1936 roku w willi przy ul. Katowickiej 26 i wzniesionym w latach 1934–1937 domu rodziny Krzymuskich przy ul. Walecznych 12 na warszawskiej Saskiej Kępie. Co prawda dom Heymanów został przez Syrkusów zaprojektowany z pominięciem charakterystycznego podcięcia i uniesienia pięter ponad teren, jednak i tak jego zgeometryzowana bryła, a także zastosowany na parterze i piętrze elewacji południowej horyzontalny układ okien oraz tarasy zaprojektowane na dachach piętra i jednotraktowej nadbudówki, pod względem formalnym wypełniają większość ze sformułowanych przez Le Corbusiera tzw. pięciu zasad nowoczesnej architektury.

Z pięciu zachowanych fotografii, które ukazują dom w budowie — poczynając od fazy jego fundamentowania i budowy piwnic [il. 7], przez wykonywanie stropów [il. 8], kończąc na tzw. otwartym stanie surowym [il. 9 i 10], możemy się m.in. dowiedzieć, że jego ściany konstrukcyjne, zarówno na poziomie piwnic, jak i w części nadziemnej, zostały wymurowane z cegły pełnej, a przewody kominowe i wentylacyjne z gotowych betonowych bloczków. Nadproża okienne były zbrojone i wylwane na miejscu, a gęstożebrowe betonowe stropy międzypiętrowe zostały wykonane z pustaków ceramicznych Ackermana.

BUDYNEK WIELOMIESZKANIOWY PIOTRA BERGMANA, ULICA BELWEDERSKA 40/42

Trzecim obiektem, którego zdjęcia zachowały się na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej jest do dziś istniejący luksusowy dom mieszkalny przy ulicy Belwederskiej 40/42 w Warszawie. Osiem ocalałych fotografii dokumentuje stan zaawansowania jego budowy w marcu 1939 roku, czyli tuż przed włączeniem się Heleny i Szymona Syrkusów w proces jego realizacji⁸.

Historia projektowo-budowlana tego wielomieszkaniowego budynku należącego do inżyniera Piotra Bergmana — dyrektora przedsiębiorstwa Polskie Fabryki Kabli i Walcownie Miedzi S.A. w Ożarowie — jest dość skomplikowana. W 1937 roku wykonanie projektu jego części południowej (ul. Belwederska 40), mającej zająć narożnik ulicy Belwederskiej i ówczesnej ulicy Krętej, a obecnie Łądowej, Piotr Bergman zlecił wziętemu

⁸ Por. *Zatwierdzone budowy, Warszawa*, „Biuletyn Przetargowy”, 1939, nr 18, bns.

Il. 11 A

Ilustracja 11. Warszawa, ul. Belwederska 40 — budynek wielomieszkaniowy Bergmana. Stan w marcu 1939 roku. Proj. Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.: A — elewacja od strony ul. Belwederskiej; B — narożnik budynku u zbiegu ul. Belwederskiej i obecnej ul. Łądowej

Il. 11 B

Figure 11. Bergman multi-dwelling residential building, No. 40 Belwederska St., Warsaw. State in March, 1939. Designed by Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.: A — Belwederska St. façade; B — Building corner at the intersection of Belwederska St. and (the present) Łądowa St.

II. 12

Ilustracja 12. Warszawa, ul. Belwederska 40 — budynek wielomieszkaniowy Bergmana. Fragment elewacji z wejściem od strony ul. Belwederskiej. Proj. Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.

Figure 12. Bergman multi-dwelling residential building, No. 40 Belwederska St., Warsaw. Fragment of the façade including the Belwederska St. entrance. Designed by Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.

Ilustracja 13. Warszawa, ul. Belwederska 42 — budynek wielomieszkaniowy Bergmana. Widok placu budowy. Stan w marcu 1939 roku. Proj. Henryk Douglas (1938). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.

Figure 13. Bergman multi-dwelling residential building, No. 42 Belwederska St., Warsaw. View of the construction site. State in March, 1939. No. 42 Belwederska St. design by Henryk Douglas (1938). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.

II. 13

warszawskiemu budowniczemu Remigiuszowi Ostoja-Chodkowskiemu (1903–1944), który najpewniej wykonał jego dwie wersje. Pierwsza z nich została zatwierdzona do realizacji w sierpniu⁹, a druga, tzw. zamienna, obejmująca trzypiętrowy dom mieszkalny z dwoma garażami o kubaturze 3694 m³ — w grudniu 1937 roku¹⁰. Inwestycja realizowana przez Przedsiębiorstwo Budowlane W. Wiedeński na tym etapie została przypuszczalnie w końcu 1938 roku. Powstał luksusowo wykończony, trzypiętrowy budynek z dwoma garażami zwieńczony jednotraktową nadbudową z tarasami, mieszczący 1, 2, 3 i 4-pokojowe mieszkania z centralnym ogrzewaniem, bieżącą gorącą wodą i elektrycznymi

⁹ Por. *Wykaz zatwierdzonych budowli, Warszawa*, „Przegląd Budowlany”, 1937, nr 9, s. 485.

¹⁰ Por. *Zatwierdzone budowli, Warszawa*, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 2, s. 4.

kuchniami [il. 11A]. Jego modernistyczna, dostosowana do dalszej rozbudowy, nieregularna bryła o zaoblonym narożniku i wydatnym półkolistym zamkniętym ryzalicie przy-
mykającym podwórze od strony ulicy Łądowej, doskonale wpisywała się w zauważalną
w architekturze warszawskiej drugiej połowy lat 30. XX wieku tendencję do wzbogacania
formy [il. 11B]¹¹. Elewacje przyuliczne, o wyraźnie wydzielonym przyziemiu, w strefie pięter
zostały urozmaiczone płytkimi loggiami oraz pięcio- i trzyosiowymi pseudoryzalitami z pa-
sami jednoskrzydłowych okien. Uwagę zwraca również, starannie opracowana, zarówno
od frontu jak i od podwórza, oprawa architektoniczna stref wejścia oraz dekoracyjne, za-
znaczone w szlachetnym tynku na wszystkich elewacjach, modułarne podziały [il. 12].

Przypuszczalnie, gdy w budynku przy ulicy Belwederskiej 40 trwały jeszcze prace wy-
kończeniowe, zlecenie na wykonanie projektu jego rozbudowy w kierunku północnym
otrzymał architekt Henryk Douglas (1906–1946?) — absolwent, a od 1934 roku pracow-
nik Wydziału Architektury PW. Po uzyskaniu w październiku 1938 roku stosownego po-
zwolenia prace budowlane według jego projektu, który w warstwie formalnej zasadniczo
rozwijał tylko koncepcję architektoniczną Ostoi-Chodkowskiego¹², rozpoczęto późną
jesienią 1938 lub wczesną wiosną 1939 roku [il. 13]. Dzięki odnalezionym fotografiom
datowanym na marzec 1939 roku mamy dziś pewność, że do tego czasu zgodnie z pro-
jektem Douglasa zostały już wykonane fundamenty nowej, północnej części budynku
i wzniesione do poziomu gruntu ściany jego piwnic [il. 14].

Dlaczego na tym etapie robót Piotr Bergman zrezygnował z usług Henryka Douglasa
i zlecił projekt Helenie i Szymonowi Syrkusom, trudno dociec. Zgodnie z ustaleniami
Marty Kruczyńskiej¹³, inwestorowi bowiem nie chodziło raczej o zmianę zaproponowanej
przez Douglasa zewnętrznej architektury budynku, bowiem projekt Syrkusów, zatwier-
dzony w maju 1939 roku¹⁴ i ostatecznie zrealizowany w latach 1939–1943, w tym akurat
zakresie od projektu Douglasa różnił się zaledwie niewiele znaczącymi szczegółami, jak
np. przesunięcie jednej osi okiennej na elewacji od ulicy Belwederskiej, czy też wprowa-
dzenie balkonów na elewację podwórzową¹⁵. Powodem zatrudnienia nowych projektan-
tów mogła być zatem chęć dokonania zmian w rozplanowaniu mieszkań, a być może
także obniżenia standardu ich wykończenia. Co faktycznie się stało. Nie wiemy jednak,
czy było to zaplanowane już w 1939 roku, czy też decyzje w tym zakresie zapadły do-
piero w trudnych, już wojennych warunkach realizacji tej części budynku. Marta Kruc-
czyńska w swoich analizach wydaje się skłaniać ku temu, że Bergmanowi chodziło prze-
de wszystkim o zaprojektowanie mieszkań o bardziej, niż proponował Douglas, elastycz-
nych układach przestrzennych. Co według niej, w oparciu o istniejące już fundamenty,
stało się możliwe, m.in. dzięki wprowadzeniu przez Syrkusów, w miejsce proponowa-
nych przez Douglasa stropów typu Ursus, gęstożebrowych stropów Ackermana¹⁶.

¹¹ Por. m.in. A. Dybczyńska-Bułyżko, *Od kamienicy do wieżowca*, Warszawa 2005, s. 140–141.

¹² M. Kruczyńska, *Kamienica przy ulicy Belwederskiej 40/42*, „Krajobraz Warszawski”, 2015, nr 156, s. 10.

¹³ *Ibidem*, s. 9–11.

¹⁴ *Zatwierdzone budowy, Warszawa*, „Biuletyn Przetargowy”, 1939, nr 18, bns.

¹⁵ M. Kruczyńska, *Kamienica...*, op. cit., s. 10.

¹⁶ *Ibidem*, s. 11.

To jednak co istotne w kontekście badań nad międzywojenną warszawską architekturą modernistyczną to możliwość ustalenia na podstawie ośmiu zachowanych fotografii, że wielorodzinny budynek mieszkalny przy ulicy Belwederskiej 40/42, dotąd przez wielu badaczy przypisywany Syrkusom¹⁷, *de facto* jest ich dziełem tylko w bardzo niewielkim stopniu. Stopniu ograniczonym zasadniczo tylko do przeprojektowania jego części północnej (ul. Belwederska 42) w zakresie rozplanowania mieszkań i opracowania ich skromniejszego wykończenia oraz zastosowania innego niż proponował Douglas typu stropów. A zatem, bez wątplenia można stwierdzić, że głównymi autorami architektury wielomieszkaniowego domu przy ulicy Belwederskiej 40/42 nie byli Syrkusowie, a Remigiusz Ostoja-Chodkowski i Henryk Douglas.

* * * * *

Zaprezentowany i ogólnie wyżej omówiony, odnaleziony na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej zestaw negatywów dokumentujących różne fazy budowy trzech budynków mieszkalnych, w całości lub częściowo zaprojektowanych i zrealizowanych w latach 1937–1939/1943 przez Helenę i Szymona Syrkusów w Warszawie, pomimo że w sumie obejmuje zaledwie około dwudziestu kilku fotografii, niewątpliwie wzbogaca naszą wiedzę na temat ich działalności projektowej na terenie Warszawy. Jednocześnie dostarcza też sporo nowych, wydaje się ciekawych, informacji dotyczących stosowanych przez tę parę awangardowych projektantów rozwiązań konstrukcyjno-materiałowych, a także preferowanej przez nich estetyki oraz standardu wykończenia i wyposażenia projektowanych przez nich mieszkań.

STRESZCZENIE

Na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w 2022 roku zostały odnalezione negatywy w przeważającej większości zupełnie dotąd nieznanymi fotografiami z lat 1935–1939, których autorem najprawdopodobniej jest Szymon Syrkus. Jak udało się ustalić, spośród około osiemdziesięciu ocalałych szklanych negatywów większość obrazuje przebieg odbywających się w latach 1935–1937 formalnych i nieformalnych spotkań członków Międzynarodowego Kongresu Architektury Współczesnej (CIAM) lub też ukazuje zabytkowe i współczesne budowle zwiedzane przez Helenę i Szymona Syrkusów w latach 1937–1939 podczas ich zagranicznych i krajowych, służbowych i prywatnych wyjazdów. Mniejszą, obejmującą bowiem około dwudziestu negatywów, jednak dla badaczy polskiej międzywojennej architektury modernistycznej nie mniej istotną część odnalezionego zbioru stanowią omówione w artykule fotografie dokumentujące przebieg budowy i architekturę trzech budynków mieszkalnych, które w latach 1938–1939/1943, w całości lub częściowo, zostały zaprojektowane i zrealizowane w Warszawie przez czołowych architektów polskiej międzywojennej awangardy — Helenę i Szymona Syr-

¹⁷ Por. m.in. J. Zieliński, *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*, t. 1, Warszawa 1995, s. 149; M. Leśniakowska, *Architektura w Warszawie 1918–1939*, Warszawa 2000, poz. 232 c2, s. 78; J. Roguska, *Helena i Szymon Syrkusowie...*, op. cit, s. 113.

Ilustracja 14. Warszawa, ul. Belwederska 40/42 — budynek wielomieszkaniowy Bergmana. Widok od strony obecnej ul. Łądowej. Widoczne podwórze z garażami, a w głębi plac budowy nowej części budynku na parceli przy ul. Belwederskiej 42. Stan w marcu 1939 roku. Proj.: ul. Belwederska 40 — Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937); ul. Belwederska 42 — Henryk Douglas (1938). Fot. Szymon Syrkus [?]. Zbiory Naukowe ZAP WAPW, Fototeka, b.s.

Figure 14. Bergman multi-dwelling residential building, No. 40/42 Belwederska St., Warsaw. View from the present Łądowa St. Yard with garages visible as well as the building site of a new part of the building located on the No. 42 Belwederska St. lot. State in March, 1939. No. 40 Belwederska St. design by Remigiusz Ostoja-Chodkowski (1937); No. 42 Belwederska St. design by Henryk Douglas (1938). Photograph by Szymon Syrkus [?]. ZAP WAPW Scientific Collections, Fototeka, n.p.

kusów. Fotografie te bowiem nie tylko wzbogacają naszą wiedzę na temat międzywojennej działalności projektowej Syrkusów na terenie Warszawy, ale też dostarczają nam wielu informacji dotyczących stosowanych przez nich rozwiązań konstrukcyjno-materiałowych, a także estetyki i standardu wykończenia oraz wyposażenia projektowanych przez nich mieszkań.

Słowa kluczowe: Międzywojenny modernizm, Warszawa, Helena i Szymon Syrkusowie

BIBLIOGRAFIA

MATERIAŁY PUBLIKOWANE

- Dybczyńska-Bułyżko Anna, *Od kamienicy do wieżowca*, Warszawa 2005.
- Kruczyńska Marta, *Kamienica przy ulicy Belwederskiej 40/42*, „Krajobraz Warszawski”, 2015, nr 156, s. 9–11.
- Leśniakowska Marta, *Architektura w Warszawie 1918–1939*, Warszawa 2000.
- Roguska Jadwiga, *Helena i Szymon Syrkusowie. Koncepcje typizacji i uprzemysłowienia architektury mieszkaniowej*, „Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”, 2000, z. 2, s. 105–119.
- Wykaz zatwierdzonych budowli*, Warszawa, „Przegląd Budowlany”, 1937, nr 9, s. 483–488.
- Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 2.
- Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 32.
- Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1938, nr 57.
- Zatwierdzone budowy*, Warszawa, „Biuletyn Przetargowy”, 1939, nr 18.
- Zieliński Jarosław, *Atlas dawnej architektury ulic i placów Warszawy*, t. 1, Warszawa 1995.

MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE

- Koseski Antoni Jacek, *Kamienica Firmy „J. Hurwicz” w Warszawie, ul. Grzybowska 73, Karta ewidencyjna zabytków architektury i budownictwa*, 2005 (mps) w archiwum Narodowego Instytutu Dziedzictwa.